

Петрова О.Б. Формування вторинної професійної мовної особистості іноземних студентів, які навчаються російською мовою у немовному ВНЗ // Проблеми і перспективи мовної підготовки іноземних студентів: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річчю створення ХНАДУ (1-2 жовтня 2015 р.). – Харків: ХНАДУ, 2015. – С. 342-346. (11354 зн.).

Метою професійного навчання іноземних студентів, які отримують освіту російською мовою у немовних ВНЗ, є поступове формування їх вторинної професійної мовної особистості, підготовка до професійної міжкультурної комунікації та саморозвитку в умовах глобалізованого інформаційного суспільства.

Ключові слова: вторинна професійна мовна особистість, іноземні студенти, немовний університет

Петрова О.Б. Формирование вторичной профессиональной языковой личности иностранных студентов, обучающихся на русском языке в неязыковом вузе // Проблемы и перспективы языковой подготовки иностранных студентов: материалы X Международной научно-практической конференции, посвященной 85-летию образования ХНАДУ (1-2 октября 2015 г.). – Харків: ХНАДУ, 2015. – С. 342-346. (11354 зн.).

Целью профессионального обучения иностранных студентов, которые получают образование на русском языке в неязыковых вузах, является постепенное формирование их вторичной профессиональной языковой личности, подготовка к профессиональной межкультурной коммуникации и саморазвитию в условиях глобализованного информационного общества.

Ключевые слова: вторичная профессиональная языковая личность, саморазвитие, иностранные студенты, неязыковой университет

Petrova O.B. Formation of the secondary professional language personality of the Russian medium foreign students in non-language university // Problems and prospects of the language training of the foreign students: Proceedings of the X International scientific practical conference devoted to the 85th anniversary of the KhNADU foundation (1-2 Octobe 2015). – Kharkiv: KhNADU, 2015. – P. 342-346. (11354 symb.).

The aim of the vocational training of the Russian medium foreign students in non-language universities is gradual formation of their secondary professional

language personality, preparing to the professional intercultural communication and self-development in globalized information society.

Key words: secondary professional language personality, self-development, foreign students, non-language university

ФОРМУВАННЯ ВТОРИННОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ У НЕМОВНОМУ ВНЗ

Сучасна методика викладання російської мови як іноземної розвиває свою теоретичну базу на ґрунті досягнень мовознавства та лінгвометодики взагалі. Так, одним із центральних у методиці викладання російської мови як іноземної став концепт «мовна особистість» (Г. Богін, Ю. Караулов, О. Леонтьєв, Н. Арутюнова та ін.) [1; 7]. Для викладання іноземної мови, зокрема, російської мови як іноземної актуальною виявилася також розробка питань вторинної мовної особистості, міжкультурної комунікації, іншомовної професійної комунікації (І. Халєєва, Н. Гальскова, Н. Гез, І. Борисова, М. Євдокимова, О. Голованова та ін.) [2-5; 11].

Актуальність дослідження особливостей формування вторинної мовної особистості при навчанні російської мови як іноземної в немовних університетах визначається необхідністю підвищення якості професійної підготовки іноземних студентів, які отримують вищу освіту за допомогою російської мови.

Сучасна наука розглядає особистість широко і багатоаспектно, у зв'язку з усіма сферами діяльності людини. У науковій літературі досить докладно висвітлена історія формування поняття мовної особистості (МО); його розробка пов'язана з психологічним визначенням окремого суб'єкта у його взаєминах та свідомій діяльності, що визначається даною суспільною

системою та культурою (Г. Богін, Л. Виготський, Ю. Караулов, О. Леонт'єв, А. Плєхов, В. Карасик та ін.) [1; 6; 7; 9].

Кожна людина має певні теоретичні мовні знання, творче мислення, комунікативні вміння, прагне до саморозвитку, але різні індивіди відрізняються саме різним ступенем розвитку цих властивостей та способом їх поєднання, своїми мовними особистостями. Як відомо, у працях Ю.М. Караулова викладена теорія мовної особистості, яка визначає мовну особистість, як "сукупність здатностей та характеристик людини, що зумовлюють створення та відтворення нею мовленнєвих творів (текстів), які відрізняються а) ступенем структурно-мовної складності, б) глибиною і точністю відбиття дійсності, в) певною цільовою спрямованістю..." [7:3].

Описуючи мовну особистість, зазвичай виділяють її пізнавальний, комунікативно-прагматичний, вербально-семантичний, поведінковий аспекти формування МО [1; 6; 7]. Описуючи МО, Ю.М. Караулов розробив її рівневу модель (вербально-семантичний рівень – володіння мовними одиницями; когнітивний – поняття, ідеї, концепти, які відбивають картину світу; та прагматичний – цілі, мотиви, наміри мовця), яка характеризує саму структуру МО.

Концепція мовної особистості багатоаспектно висвітлювалася і взагалі, і стосовно російської мови як іноземної в працях Г. Богіна, Ю. Пассова, В. Воробйова, Н. Гальскової, Н. Гез та ін. [1; 3]. Сучасний комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення мовної особистості базується на характеристиці різних обставин, умов та цілей спілкування людей. Мовна особистість пронизує всі аспекти вивчення мови, тому в педагогічному підході до формування МО слід ураховувати, що "мовна особистість ... характеризується не стільки тим, що вона знає в мові, скільки тим, що вона може з мовою робити. З точки зору лінгводидактики, досить суттєво, на що здатний, до яких мовних навичок готовий мовець» [1:4].

Лінгвометодисти відзначають, що розвиток вторинної мовної особистості (ВМО) став стратегічною метою навчання російської мови як іноземної. Вторинна мовна особистість стосується саме нерідної мови. Вона формується у студентів при вивченні іноземної мови, зокрема російської мови як іноземної. Вторинну мовну особистість визначають (І. Халєєва), як "здатність людини до спілкування на міжкультурному рівні. Дана здатність складається з оволодіння вербально-семантичним кодом мови, яка вивчається, тобто «мовною картиною світу» мовців цієї мови (формування вторинної мовної свідомості) та «глобальною (концептуальною) картиною світу» [10:68].

Дослідження русистів [3-5; 10; 11] свідчать, що формування вторинної мовної особистості іноземних студентів передбачає досягнення комунікативно достатнього рівня володіння російською мовою, вміння сприймати навколишнє середовище крізь призму картини світу представників іншомовного соціуму.

Безпосередньо з цим пов'язана ще одна складова ВМО студентів немовних ВНЗ – вторинна професійна мовна особистість (ВПМО). Проблеми розвитку ВПМО висвітлювали у своїх працях І. Халєєва, Н. Гальскова, Н. Гез, О. Голованова, Є. Кудрявцева, І. Борисова, О. Хоменко та ін. [2-4; 10; 11]. Науковці підкреслюють, що формування професійно орієнтованої іншомовної свідомості – вторинної мовної особистості – має здійснюватися за логікою системного освоєння засобів міжкультурної комунікації в ході цілісного становлення і розвитку професійної діяльності. Лише за умови розвитку "рис вторинної мовної професійної особистості" забезпечується вихід на міжкультурну професійну комунікацію [3]. Для нинішньої практики викладання російської мови як іноземної провідним є висловлене Н. Гальсковою положення, згідно з яким "результатом будь-якої мовної освіти повинна бути сформована мовна особистість, а результатом освіти в галузі іноземних мов – вторинна мовна особистість як показник

здатності людини брати повноцінну участь у міжкультурній комунікації" [3:65].

Таким чином, практика викладання російської мови як іноземної іноземним студентам у немовному ВНЗ нині спрямовується на досягнення мети формування ВПМО шляхом розвитку у студентів рис особистості майбутнього випускника-спеціаліста, який володіє своєю професією і російською мовою як іноземною, яку він може застосовувати для міжкультурної як професійної, так і загальномовної комунікації.

Дослідниця О. Голованова відзначає, що ВПМО відображається в особливостях відтворених нею мовних та мовленнєвих одиниць та цілісних текстів, у своєрідності власного створеного професійного дискурсу, підпорядкованого цілям та завданням професійної діяльності [4:263].

Слід підкреслити, що специфіка професійної галузі впливає на характер формування ВПМО в університетах різного немовного профілю. Саме особливості спеціальності, специфіка професійної діяльності, її цілі та завдання, а отже, взагалі особливості певної професійної комунікації, визначають специфіку мовленнєвої діяльності, впродовж якої формується ВПМО іноземних студентів, які навчаються у ВНЗ за допомогою російської мови.

Дослідники відзначають, що професійне спілкування спрямоване, передусім, на обмін професійно значущою інформацією, що підлягає трансформації, збереженню і відтворенню [5]. Такий підхід пояснює надзвичайну актуальність для ВПМО розвитку вмінь здійснювати когнітивні операції, а також сформованої впродовж навчання у ВНЗ спроможності працювати та розвиватися самостійно, зокрема в своїй професійній галузі, спроможності аналізувати, порівнювати, узагальнювати тощо. Така інтелектуальна практика взаємно доповнює іншомовні мовленнєві навички та інтегровано формує ВПМО.

В опрацюванні галузевої термінології ВПМО неодмінно послуговується двома мовами і перебуває, таким чином у двох наукових картинах світу. Так у свідомості іноземного студента відбувається взаємодія рідномовної та чужомовної картин світу.

Для дослідження галузевої термінології в такому аспекті важливим видається застосування в навчанні спеціально дібраних, але автентичних текстів за фахом іноземних студентів. Опрацювання саме таких текстів наближає навчальне моделювання професійного спілкування до практики реальної професійної комунікації та ефективно розвиває вторинну професійну мовну особистість іноземних студентів немовних університетів, які навчаються російською мовою.

Така робота надзвичайно важлива з погляду створення і розширення власного когнітивного простору, який у ВПМО становить власним чином структуровану сукупність фахових знань та уявлень.

Сприяючи створенню в процесі навчання повноцінної ВПМО, викладач російської мови як іноземної у немовних ВНЗ має враховувати позамовні фактори, які характерні для процесу формування та прояву ВПМО (середовище професійної комунікації та специфіка професійної діяльності – лікар, економіст, інженер тощо та пов'язану з цим своєрідність її соціальних умов).

Таким чином, для успішного наближення до формування вторинної професійної мовної особистості необхідною є робота в напрямку вироблення здатності іноземних студентів здійснювати професійно орієнтоване російськомовне спілкування. Таке спілкування сприяє соціалізації іноземних студентів, їх знайомству зі стандартами професійної діяльності в межах російськомовної професійної картини світу, професійно-виробничою культурою, що остаточно спрацює при формуванні ВПМО.

З огляду на реалії практики, метою іншомовного професійного навчання іноземних студентів, які отримують освіту російською мовою у немовних ВНЗ, є поступове формування в процесі оволодіння системою засобів професійно-орієнтованої комунікації їх вторинної професійної мовної особистості з професійно усвідомленою іншомовною свідомістю, підготовка до професійної міжкультурної комунікації та здатності до саморозвитку в умовах глобалізованого інформаційного суспільства.

Список джерел:

1. Богин Г. И. Модель языковой личности и её отношение к разновидностям текстов: автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1984. – 31 с.
2. Борисова И. В. Особенности формирования вторичной языковой личности студентов неязыковых профилей. – Вестник МГОУ. – Серия: Педагогика. – 2015. – № 1. – С. 30-36.
3. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: Учебное пособие для студентов лингвистических университетов и факультетов иностранных языков высших педагогических учебных заведений. – М.: Академия, 2004. – 336 с.
4. Голованова Е. И. Профессиональная языковая личность: специфика профессиональных процессов в сфере теории и практики // Non multum, sed multa: Немного о многом. У когнитивных истоков современной терминологии: сб. науч. тр. в честь В. Ф. Новодрановой. – М.: Авторская академия, 2010. – С. 261–270.
5. Евдокимова М. Г. Межкультурный аспект содержания обучения языку для специальных целей // Язык и культура. – 2010. – Вып. 4. – С. 109–114.
6. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / Монография. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
7. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. – М., 1987. – 280 с.
8. Лысенко Н. Е. Развитие языковой личности при обучении русскому и иностранному языкам в неязыковом вузе: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. – Орел, 2006.
9. Плехов А. Н. Психологические условия развития вторичной языковой личности преподавателя-лингвиста: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата психологических наук. – Нижний Новгород, 2007. – 210 с.
10. Халеева И.И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи: Подготовка переводчика. – М., 1989. – 238 с.
11. Хоменко А. В. Формирование вторичной языковой личности как фактор совершенствования иноязычной подготовки в экономических вузах // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота. – 2013. – № 11 (29): в 2 ч. – Ч. II. – С. 187-190. www.gramota.net/materials/2/2013/11-2/50.html